

שיחת הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א לפרשת לך תשס"ה מצוות להנות ניתנו

מדוע אצלנו זה לא "עובד" כך? מדוע אנו איננו יודעים את התורה מעצמנו כמו אברהם אבינו ושאר האבות הקדושים? הרי גם אנו נבראנו בצלם אלקים! התשובה לשאלה זו מפורשת בפסוק: "אשר עשה אלקים את האדם ישר, והמה בקשו חשבנות רבים" (קהלת ז, כט). הקב"ה ברא את האדם כשהוא ישר, ואם היה נשאר בישרותו, היה מגיע באמת מעצמו לידיעת התורה, כמו אברהם יצחק ויעקב. האבות הקדושים נקראו ישרים (ע"ז כה, א), כי שמרו על ישרותם לאורך כל חייהם ללא לקלקלה, ועל כן השיגו את התורה מעצמם ומתוך עצמם, בלי צורך לקבלה מן החוץ. אבל שאר בני אדם אינם כך. שאר בני אדם נבראים אמנם גם כן ישרים, אבל אחר כך הם כבר מבקשים "חשבנות רבים". הם אינם מחפשים בישרות מהו רצון ה', אלא מחפשים מה כדאי לי ומה נעים לי, ולכן הם אינם מגיעים לאמת. מספרים ששאלו פעם סוחר אחד: כמה הם שנים כפול שנים? ענה הסוחר: תלוי, אם אני קונה זה שלוש, אם אני מוכר זה חמש!... כשעושים חשבון בצורה כזו, מתוך כוונה מראש להגיע לתוצאה שנוחה לי, אי אפשר כמובן להגיע לתוצאת אמת.

"כי השוחד יעור עיני חכמים"

מסופר על הג"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל, שנשאל פעם ע"י גוי אחד: הרי אתם, היהודים, מעטים, ואנו (הנוצרים) רבים מכם. מדוע א"כ אינכם מקבלים את אמונתנו? הרי כתוב בתורתכם "אחרי רבים להטות"! (שמות כג, ב) ענה לו הג"ר יהונתן אייבשיץ כך: "אחרי רבים להטות" אינו נוגע לכאן. "אחרי רבים להטות" שייך רק במצב של ספק. למשל: אם אבוא לעיר כלשהי ואשאל איך מגיעים למקום מסוים. אדם אחד יאמר לי - עם קו מס' 8, וכמה אנשים אחרים יאמרו לי - עם קו מס' 10. במקרה זה אניח שהצדק אם הרוב, ואעשה כדבריהם. אבל אם תהיה מחלוקת בין אנשים מהי הכתובת שלי, או מהו השם שלי, בזה לא אלך אחר הרוב. אני הרי יודע היטב מהי הכתובת שלי ומה השם שלי, וגם אם מאה אנשים יאמרו לי אחרת, לא אובח ולא אשמע להם. כך גם בנוגע לאמונתנו. אין כל ספק אצלנו שה' אמת ותורתו אמת, ושיש רק אלקים אחד ולא שלושה, וא"כ לא שייך כאן "אחרי רבים להטות", ואין מזה כל קושיא על כך שאיננו מקבלים את אמונתכם.

הג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל (ב'קובץ מאמרים', מאמר על האמונה) כותב על תירוץ זה של הג"ר יונתן אייבשיץ זצ"ל, שהוא "אמת וברור". ואולם בנוסף לתירוץ זה, מתרץ הג"ר אלחנן את "קושייתו" של אותו גוי באופן אחר, ותירוץ זה הוא שנוגע לענייננו: אם ישבו בית דין של שבעים ואחד איש מחכמי אומות העולם לשפוט אדם אחד; שבעים דיינים יאמרו שהוא זכאי ואחד יאמר שהוא חייב - הסברה נותנת שהוא אכן זכאי, והדיין האחד שחייבו טועה. ואולם אם ידוע שאותם שבעים דיינים שזיכו את הנידון קבלו שוחד קודם שפסקו את הדין, הרי

"אשר עשה אלקים את האדם ישר, והמה בקשו חשבנות רבים"

"ויאמר ה' אל אברם, לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" (בראשית יב, א). צווי זה, לעזוב את מולדתו ואת בית אביו ולנדוד אל ארץ בלתי ידועה (ע"י רש"י שם, ב ד"ה אשר אראך), היה אחד מעשרה נסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו (אבות דר"ג פרק ל"ג). אבל נסיון זה לא היה הנסיון הראשון שנתנסה בו אברהם. הנסיון הראשון היה עוד קודם, כשאברהם היה עדין באור כשדים, והושלך שם לכבשן האש בגלל אמונתו ביחוד השם והתנגדותו לעבודה הזרה של נמרוד וחבריו. אברהם אבינו מאמין בה' ומוכן להשרף על קידוש שמו. בגמרא מובא שאברהם אבינו לא רק היה מוכן להשרף על קידוש השם, הוא גם ישב עשר שנים בבית סהר אצל נמרוד בגלל מלחמתו בפסילים שלו (ב"ב צא, א). מדוע הנסיון הגדול שהיה לאברהם עם נמרוד לא נזכר בתורה? כנראה מפני שעל כך לא קבל אברהם ציווי מפורש מאת ה'. ה' לא אמר לאברהם לשבת בבית הסוהר של נמרוד או להפיל עצמו לכבשן האש, כמו שאמר לו "לך לך מארצך" וכו', ועל כן לא נזכר נסיון זה בתורה. יש להניח שבית הסוהר של נמרוד לא היה "בית הבראה" מיוחד, אלא מקום שבו עוברים עינויים קשים, ואע"פ כן אברהם אבינו יושב עשר שנים בבית הסוהר הזה ומפיל עצמו לכבשן האש ללא שנצטווה על כך, כדרך שקיים את כל התורה כולה קודם שניתנה ללא שנצטווה על כך (קדושין פב, א). אברהם אבינו מבין מעצמו, מדעתו הגדולה, שעליו ללכת לבית סוהר ולכבשן האש על אמונתו.

מניין ידע אברהם שעליו לעשות כך, ומניין ידע את כל התורה כולה ללא שנצטווה עליה? אמרו חז"ל: "נעשו שתי כליותיו כשתי פדים של מים והיו נובעות תורה" (ב"ר צה, ג). מה הפשט בזה, שהיו כליותיו של אברהם נובעות תורה? הפשט הוא, שרצון התורה היה רצונו הטבעי של אברהם מעצם בריאתו. כיון שהאדם הוא צלם אלקים, והתורה גם היא חכמת אלקים ורצונו, על כן עד כמה שה"צלם" דומה למקור, ועד כמה שמסוגל ה"צלם" הגשמי לקלוט את חכמת האלקים, חכמתו ורצונו של ה"צלם" הם כחכמתו ורצונו של האלקים. ועל כן, אברהם אבינו שהוא צלם אלקים, יכול להשיג את התורה מעצמו. מתוך עצם נשמתו ידע אברהם מה טוב ומה לא טוב, שטוב לאכול מצות בפסח גם אם הוא עצמו לא יצא ממצרים, עד כדי כך שאפילו תלמידו לוט שלא עתיד לצאת ממצרים לא הוא ולא זרעו, גם הוא אוכל מצות בפסח (ע"י רש"י בראשית יט, ג). כי ישנם טעמים נסתרים לאכילת מצות בפסח חוץ מהטעם המפורש בתורה, בגלל שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, ונשמתו של אברהם מרגישה פֶּאֶמֶת הזו, שבחמישה עשר בניסן טוב לאכול מצה. אברהם אבינו אינו זקוק למשה רבנו שיוריד לו תורה מן השמים כדי לדעת מה הוא רצון ה'. התורה היא אצלו "בדמ", חרוטה בנשמתו.

הכיר". וכשהוא זורק בן אחד מהבית בציווי ה' (שם כא, ט-יד), ואת הבן השני הולך לשחוט בהר המוריה - זהו "ואת פְּנֵוֹ לֹא יִדְעֶה". השבחים שאומר משה על שבט לוי קיימים א"כ כבר אצל אברהם אבינו. אבל, כמובן, כמו שבלי ציווי ה' אברהם לא ילך לשחוט את יצחק על הר המוריה, כי אז אין זו אלא רציחה בעלמא ח"ו, כך גם בענין עזיבת אביו כדי לעלות לארץ ישראל, אברהם לא ילך בלי ציווי ה'. יש דברים שאי אפשר לעשות אותם בלי ציווי. אלה הם הדברים שבניגוד למידה היסודית שלו. אברהם אבינו הוא איש החסד. חז"ל אומרים: "אמרה מידת החסד: כל ימי היות אברהם בעולם, לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי, שהרי אברהם עמד שם במקומי" (ספר הבהיר אות קצ"א, עמ' פו). אברהם אבינו הוא התגלמות מידת החסד בעולם, וכל המעשים הנ"ל הם מעשים המנוגדים למידת החסד. לעזוב את האב הזקן וללכת לארץ ישראל, זה בניגוד למידת החסד. לכפות פרידה על בן אח שהלך איתו בכל הדרך מחוץ לארץ ישראל, זה בניגוד למידת החסד, שהרי בזה לוט מאבד לא רק את הדוד שמגן עליי, אלא את כל מקור התורה שלו. אם היה נשאר עם אברהם היה יכול להיות יותר גדול בתורה ויראת שמים, ועכשיו הוא הולך לגור עם אנשי סדום. וכן לשלוח את ישמעאל מהבית ולעקוד את יצחק, גם זה בניגוד למידת החסד. אבל זהו כוחו של אברהם אבינו, שכאשר נצטוה על כך, הוא הצליח לקיים את ציווי ה' גם כשהדבר היה בניגוד למידותיו. הנסיון העיקרי של האדם, הוא הרי בשעה שהאדם נדרש לפעול נגד מידותיו. כשאדם פועל על פי מידותיו, אין זה נסיון גדול. אבל כשאדם נדרש לפעול בניגוד לנסיון הוא גדול. ואברהם אבינו אכן עמד בנסיון גדול זה כמה וכמה פעמים.

במלחמת המלכים שנזכרת בפרשתנו נאמר: "וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיְגַד לְאַבְרָם הָעֵבֶרִי" (בראשית יד, יג), מה פירוש "אברם העברי"? אומרים חז"ל: "כל העולם כולו מעבר אחד, והוא מעבר אחד" (ב"ר מב, ח). כלומר: לא אכפת לו שכל העולם עומד מעבר אחד ועובד עבודה זרה - הוא עומד מעבר אחר ועובד את ה'. זה הפשט הפשוט במאמר חז"ל זה. אבל חשבתי לבאר גם באופן נוסף: מי זה "כל העולם מעבר אחד"? אפשר שהכוונה היא לאברהם עצמו! "כל העולם מעבר אחד", פירושו של דבר שבדרך כלל אברהם הולך במידת החסד. כל ימיו הוא עושה חסד לכל הברואים, וכאן הוא עובר אל העבר האחר, אל מידת המשפט - יוצא למלחמה, להרוג את אויבי ה'. יש לו מאבק עם עצמו, עם מידתו היסודית, ואף על פי כן, אם הוא מבין שזהו רצון ה' כעת, להלחם באמרפל ולהציל את לוט, הוא לא נרתע לאחוריו, ופועל באופן הפוך למידתו, שזהו נסיון קשה מאד לאדם, כפי שהזכרנו. באיזה כח מצליח אברהם לעמוד בנסיון הזה? בכח הישרות. אברהם הישר איננו מחפש "חשבונות רבים", מה כדאי לי ומה נוח לי. רק רצון ה' קובע לאברהם מה לעשות, לא רצונו שלו, גם אם מדובר במידתו ונטיית לבו היסודית ביותר. בכח זה עומד אברהם בנסיון הגדול, לפעול נגד מידותיו.

מדוע לא מל אברהם את עצמו קודם שנצטוה?

בדומה לשאלה מדוע לא עלה אברהם אבינו לארץ ישראל מעצמו (מאחר וקיים את כל התורה כולה ללא שנצטוה), שאלו

במקרה זה ברור שאין כל משקל לדבריהם, שהרי משוחדים הם! (ולדעתי גם לדברי הדיין האחד שלא קבל שוחד אין משקל, כי יתכן שהוא מרוגז שלכולם נתנו שוחד ורק לו לא נתנו... על כל פנים לדבריהם של שבעים המזכים ודאי אין משקל). הוא הדין, אמר הג"ר אלחנן, לגבי ה"רוב" של הגוים בענין האמונה. הגויים הרי משוחדים על ידי תאוות עולם הזה! "המה בקשו חשבונות רבים", ואיבדו את הישרות. נוח להם להאמין בהבליהם, שכן אמונת ההבל שלהם אינה מחייבת אותם הרבה, מה שאין כן התורה שלנו מחייבת הרבה מאד. ועל כן אין כל משקל ל"רוב דעות" שלהם בעניני אמונה! כי מי שעושה חשבון של "מה נוח לי", לא יגיע לאמת.

אברהם אבינו לא עושה חשבון של "מה נוח לי". אברהם אבינו עושה חשבון ישר "מהי האמת", וכך גם יצחק ויעקב שנקראו גם הם "ישרים", וכך גם משה רבנו. אמנם משה רבנו קיבל כבר תורה מן השמים, לא היה צריך לדעת אותה מעצמו, אבל גם הוא נקרא "עבד ה'" (דברים לד, ה), כי לא עשה חשבון "מה כדאי לי", אלא מה כדאי למשלח, לקב"ה. כל מהותו היא להיות עבד ה', בלי חשבונות של "מה כדאי לי".

מדוע לא הלך אברהם לארץ ישראל קודם שנצטוה?

כפי שהזכרנו, אברהם אבינו קיים את כל התורה כולה קודם שניתנה. נשאלת השאלה, מדוע אם כן לא הלך לארץ ישראל מעצמו, בטרם הצטוה על כך בהיותו בן שבעים וחמש שנה? הרי מעלתה של ארץ ישראל היתה קיימת וידועה כבר בדורות ההם. כבר אדם הראשון הקריב קרבן בארץ ישראל, כפי שמביא הרמב"ם (הלכ' בית הבחירה פ"ב ה"ב), וכן קין והבל הקריבו את קרבנם בארץ ישראל (שם), ולדברי הכוזרי כל הריב שהיה ביניהם היה אודות ארץ ישראל - מי משניהם יזכה בה (כוזרי מאמר ב אות יד). גם נח ושם בונים מזבח בירושלים ומקריבים שם (רמב"ם שם), וגם תרח אבי אברהם יוצא מאור כשדים כדי להגיע לארץ ישראל, אלא שנעצר באמצע הדרך בחרן (בראשית יא, לא), הרי שמעלת ארץ ישראל היתה ידועה כבר בזמנו של אברהם, ואם כן מדוע לא הלך אברהם לארץ ישראל עוד לפני שנאמר לו ללכת לשם?

חושבני שהטעם לזה הוא, כדי שלא יאמרו הבריות: "לא קיים אברם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו", כמו שמביא רש"י (שם, לב), שהיה מקום לטענה (מוטעית) כזו כלפי אברהם. אמנם לאחר שאברהם נצטווה במפורש לעזוב את בית אביו וללכת אין מה לעשות, צריכים לעזוב את האבא הזקן וללכת אבל כל עוד אין ציווי כזה, ישרות הנפש מורה שלא ללכת לארץ ישראל, כדי שלא יהיה חילול השם בעולם, שבעל החסד הגדול עזב את אביו הזקן והלך לו. אדרבא, כל עוד אין ציווי מפורש מאת ה' ללכת לארץ ישראל, הישרות מחייבת את אברהם להשאר עם תרח בחרן. כך אולי מותר לבאר, מדוע אברהם לא הלך מדעתו לארץ ישראל.

משה רבנו משפח את שבט לוי: "הָאֵמֶר לְאַבְיֹוֹ וְלֵאמֹוֹ לֹא רֵאִיתִיו, וְאֵת אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֵת פְּנֵוֹ לֹא יִדְעֶה" (דברים לג, ט). וחשבת, ששלשה שבחים אלו שייכים כבר באברהם אבינו. כשהוא עוזב את אביו והולך לארץ ישראל, הוא "אומר לאביו ולאמו לא ראיתיו". כשהוא אומר ללוט בן אחיו: "אנשים אחים אנחנו... הִפְּרָד נָא מֵעָלַי" (בראשית יג, ה-ט), זהו "ואת אחיו לא

לנו לחפש נסיונות, ואם בא עלינו נסיון, אנו צריכים להשתדל להקטין אותו עד כמה שאפשר.

הקב"ה אומר ליעקב אבינו אחרי עשרים שנה ששהה בבית לבן: "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך" (בראשית לא, ג). יעקב קורא לנשיו, האמהות הקדושות רחל ולאה, ומספר להם על הצווי. מה היינו מצפים מן האמהות הקדושות לומר? - כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע! אם הקב"ה אומר ללכת לארץ ישראל, נקום ונלך! אבל לא זה מה שהן אומרות. הן אומרות: "העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו? ! הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו, ניאכל גם אכול את כספנו. כי כל העֶשֶׂר אשר הציל אלקים מאבינו לנו הוא ולבנינו, ועתה", לאור כל זאת, "כל אשר אמר אלקים אליך עֲשֵׂה" (שם, יד-טז). וקשה: הרי גם אם לבן הארמי היה צדיק הדור, ומתייחס אל חתנו ובנותיו במלוא ההגינות, גם אז צריך היה לקיים את דבר ה' וללכת לארץ ישראל. ואם כן, מה הצורך בכל הנימוקים שאמרו רחל ולאה? התשובה היא - כדי למזער את הנסיון, שהנסיון לא יהיה כל כך גדול. אמנם גם אם ה' היה מצוה לעזוב בית של צדיק וללכת לארץ ישראל, גם אז אין ספק שהאמהות הקדושות היו הולכות, אבל אם אפשר להקטין את קושי הנסיון, להתבונן בכך שלבן אינו כל כך צדיק וכדאי לעזוב את ביתו וללכת לבית יצחק אבינו, הרי שצריכים לעשות זאת. לא לחפש שהנסיון יהיה כמה שיותר גדול, אלא להפך, לחפש שהנסיון יהיה כמה שיותר קטן.

אותו דבר עושה אחר כך יוסף הצדיק. הוא אומר לאשת פוטיפר שמנסה לשדל אותו לעברה: "הֲאֵן אֲדֹנָי לֹא יַדַע אֵתִי מֵהַ בַּיִת, וְכֹל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ נֶתַן בְּיָדִי, אֵינְנִי גְדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא תִשָּׁן מִמֶּנִּי מֵאוֹמֶה... ואֵיךְ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְחַטָּאתִי לְאַלְקִים?" (שם לט, ח-ט) "וחטאתי לאלקים", מסביר רש"י: "בני נח נצטוו על העריות". אם ממילא הדבר אסור, לשם מה נחוצה כל ההקדמה שלפני זה? הרי גם אם פוטיפר היה רשע והיה מכה את יוסף שלוש פעמים ביום, גם אז היתה אשתו אסורה ליוסף באיסור אשת איש, וא"כ לשם מה מאריך יוסף לתאר את טוב לבו של פוטיפר כלפיו? - הסיבה היא, כפי שהסברנו לעיל, כדי להקטין את הנסיון. לעורר את נפשו לכך, שגם הישרות של "בין אדם לחברו", הכרת הטוב לפוטיפר, גם היא צריכה למנוע אותו מן העבירה, חוץ ממה שאשת איש אסורה עליו באיסור דאורייתא.

לעשות את הנסיון כמה שיותר קטן, זהו חלק מעבודת האדם. חז"ל אמרו: "לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין. צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה! ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה" (סוכה נב, א). חז"ל מדברים על העתיד לבוא, אבל למעשה גם בעוה"ז זה כך, אבל להפך: בעולם הזה הרשעים עושים מן היצר הרע הר גבוה, טוענים שאי אפשר להתגבר עליו, ואילו הצדיקים עושים ממנו חוט השערה, שקל מאד להתגבר עליו. כיצד? על ידי הקטנת הנסיון. זוהי עבודה גדולה, לדעת להפוך את היצר הרע לחוט השערה, שאין קושי להתגבר עליו.

גם את השאלה, מדוע לא מל את עצמו לפני שנצטוו על כך בפירושו? ה"בית הלוי" תרץ, מפני שמילה היא ברית, וברית הרי אי אפשר לכרות ללא צד שני שכורת איתך את הברית. ממילא לא היה שייך לקיים מצות מילה לפני שהקב"ה יסכים שהמילה תהיה אות ברית בין ה' ובין ישראל. ואולם קשה: הרי גם השבת היא ברית. האם נאמר לפי זה שאברהם לא שמר שבת? מקובל לומר שאברהם אבינו כן שמר את השבת. צריך עיון א"כ על תירוצו של ה"בית הלוי".

אבל אמרו גם תירוצו אחר לשאלה זו. ה"מזרחי" (בראשית יז, כב) מתרץ כך: הרי את כל המצוות אברהם היה יכול לקיים בתור "אינו מצווה ועושה", ואם אחר כך ה' יצַוה אותו, יקיים אותן פעם נוספת בתור "מצווה ועושה" (שכן "גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה" - ב"ק לח, א). אבל מילה, אם יקיים בתור "אינו מצווה ועושה", לא יוכל לקיים פעם נוספת בתור "מצווה ועושה". לכן לא קיים מצות מילה עד שנצטווה עליה.

ויש שתירצו כך: קיום מצות מילה כרוך הרי בפציעת הגוף. והרי אין אדם רשאי לחבול בעצמו (שם צא, ב), ועל כן לא היה אברהם רשאי למול את עצמו עד שנצטווה על כך מפי ה'. כשהקב"ה מצווה, אז כבר אין זו פציעת הגוף אלא תיקונו, השלמת צלם האלקים של יהודי ולא חבלה. אבל כל עוד הקב"ה לא מצווה, אסור לאדם לחבול בעצמו. לכן לא יכול היה אברהם למול את יצמו קודם שנצטווה.

ולפי מה שדברנו, אפשר להוסיף ולומר בזה עוד, שמה שאברהם אבינו לא היה רשאי לחבול בעצמו, הוא לא רק מחמת איסור חבלה הכללי, אלא גם מחמת שהדבר היה מנוגד למידתו ולכל מה שחינך את העולם. הרי אברהם מחנך את כולם לחסד, שלא צריך להיות פצוע, ולא צריך להיות מוכה ומעונה, אלא צריך להיות איש חסד, והרי מילה היא הפך מחסד. הרי אפילו אחרי שהקב"ה מצווה אותנו על המילה, אומרים חז"ל: "פִּי עֲלֶיךָ הַנְּגִנוּ כָּל הַיּוֹם" (תהלים מד, כג), זו מילה שניתנה בשמיני (גיטין נו, ב), כי מילה היא סכנה לנימול, ולכן אם יש איזשהו חשש חולי דוחים את המילה, וגם תינוק שהוא בריא ושלם מותר לחלל שבת בשבילו אחרי המילה. ואם כן מילה שהיא סכנת נפשות, גם היא מנוגדת לדרכו של אברהם אבינו, ועל כן רק אחרי שה' מצווה אותו עליה הוא מל את עצמו, אבל קודם לזה - אין מקום לעשיית פעולות המנוגדות למידת החסד, ללא שיש ציווי מפורש לעשותן.

לא לחפש נסיונות

כפי שאמרנו, עיקר הנסיון לאדם הוא בדברים שהם נגד המהות שלו ונגד הטבע שלו, והעומד בנסיונות כאלו, שכרו הרבה מאד. מאידך גיסא, יש לדעת, שאין לאדם לחפש נסיונות. אנו מתפללים בכל יום: "ואל תביאנו לא לידי חטא ולא לידי עבירה ועוון ולא לידי נסיון". איננו רוצים לבוא לידי נסיון. דוד המלך התפלל להפך: "בְּתַנְיָהּ ה' וְנִסְיָנִי" (תהלים כו, ב), בְּקֶשׁ מֵהֶקֶב"ה לְנִסּוֹת אוֹתוֹ (סנה' קז, א), וְה' נִיִּסָּה אוֹתוֹ בַּבַּת שֶׁבַע וְהוּא נִכְשַׁל. אנו מתפללים שה' לא יביא אותנו לידי נסיון, שלא נצטרך לעמוד נגד הטבע שלנו ולהלחם. כמובן, אם מצַנֵּה של התורה מתנגשת ברצון שלי, אני חייב להיכנע לרצון התורה, ולא רק מצוה מהתורה, אלא גם מצוה מדרבנן, אבל מצדנו אין

ניצוד מקטינים את הנסיון?

מלהבין סברה, מלרדת לעומקה של סברה, או אפילו נהנה מבקיאות, ההנאה הזאת היא כשרה. אדרבא התורה רוצה שתהנה ממנה.

ראיה לדבר - מצנת מצה. אם היו שואלים אותי איך צריך לאכול מצה, הייתי אומר שכדאי לפני אכילת המצה לאכול דברים אחרים לשובע, ורק אח"כ, כשכבר אינו רעב, יאכל את המצה. כך יהיה ניכר שאוכל את המצה לשם שמים, מפני גזרת ה' לאכול מצה בלילה הזה, ולא מפני שהוא רעב. אבל חז"ל לא תיקנו לנו לאכול מצה כך, אלא להפך. חז"ל תיקנו שלא לאכול בערב פסח, כדי שבלייל הסדר יהיה רעב ויאכל את המצה לתאבון. ודאי שצריך לאכול את המצה מפני שכך ה' צָנָה, וצריך גם לזכור שאנו אוכלים את המצה בגלל שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, אבל יחד עם זה צריך גם להנות מאכילת המצה, כדי שהמצה תהיה חביבה עלינו ולא יקשה עלינו לקיימה. השמחה צריכה אמנם להיות מן העובדה שאנו זוכים לעבוד את ה' באכילת המצה, ולא מכך שהמצה משתיקה את רעבוני, אבל כדי שנוכל לשמוח ביתר קלות בעבודת ה', יש צורך שלא היו דברים שיפריעו לנו לשמחה זו. אם היינו צריכים לאכול את המצה בלי תאבון, היה קשה לנו לשמוח בעבודה ה'. כך גם באכילת קדשים. התורה מצוה בענין זה: "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי... לְמִשְׁחָה" (במדבר יח, ח). "לְמִשְׁחָה", היינו לְגַדְלָה (רש"י שם). כלומר: כהן שאוכל קדשים צריך לאכול אותם בדרך של גדולה וכבוד, "כדרך שהמלכים אוכלים" (זבחים כח, א), שיהנה מן האכילה, ולא שיאכלם בעל כרחו רק מפני גזרת ה'.

וכך גם לגבי שבת - ודאי צריכים לשמור שבת בין אם נוח לנו ובין אם לא נוח לנו, יהודים עמדו בכל הדורות בניסיונות קשים על שמירת השבת, אבל יחד עם זה התורה אינה רוצה שנגיש שבשבת אנו יושבים כביכול בבית הסהר, אסור לנסוע באוטובוס, אסור להדליק אור, אסור לבשל ועוד. התורה רוצה שנגיש שהשבת היא עונג, "וקראת לשבת עֲנָג" (ישעיהו נח, ג), לא בית סהר.

חז"ל אומרים: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" - בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע (ברכות נד, א; רש"י דברים ו, ה). מה הפונה בזה? אני מבין היטב איך עובדים את ה' עם היצר הטוב. אבל איך עובדים את ה' עם היצר הרע? אולי הפשט הוא כך: עבודת ה' ביצר הרע היא הדאגה שגם יצר הרע יהיה מרוצה. אני אוכל בשבת ואני נהנה, ואז גם יצר הרע מרוצה מזה, וממילא הוא כבר לא מפריע לי בשמירת המצוות. כך אני עובד את ה' בכל לבבי, בשני היצרים.

וכך גם בנוגע לנישואין. נכון שצריך לשאת אשה, כך הקב"ה ציוה, אבל יחד עם זה רצון ה' הוא שאדם יהנה מאשתו. אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה, כדי שיקיים בה "ואהבת לרעך כמוך" (קדושין מא, א) ולא תהיה מגונה עליו. שלא יאמר: "טוב, ה' ציוה לשאת אשה, אז אשא את האשה הראשונה שאמצא, מה אפשר לעשות, כך המלך גזר". אלא אדרבא, שיהנה מהאשה שהוא נושא, "וְאָה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי חיית הבלך" (קהלת ט, ט), כדי להקטין את הנסיון ולהרגיש שעבודת ה' היא טובה ונעימה. אמנם צריכים להיות מוכנים גם למקרים אחרים, צריכים להיות מוכנים גם לההרג על קידוש השם, ר' עקיבא סרקו את בשרו במסרקות של ברזל על קידוש

כיצוד מקטינים את הנסיון? אפשר למשל להרהר על השכר שנקבל עבור המצוות שנקיים. אם אדם יחשוב כמה הוא מפסיד כשאינו מקים מצווה או כשעושה עבירה, אולי יתע מלעבור עבירות. אמנם המשנה אומרת: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הווי כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס" (אבות פ"א מ"ג), ואם כן לכאורה אין זה ראוי לחשוב על השכר שנקבל עבור שמירת המצוות, אבל בעלי התוספות מסבירים שלא זהו הפשט במשנה. התוספות כותבים (ע"ז יט, א ד"ה על מנת), שהאיסור לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, הוא רק אם עושה בזה כעין תנאי כפול, כלומר שמכוין בלבו: אם אקבל פרס - מה טוב; ואם לא אקבל, הריני מתחרט על כל המצוות שאעשה. אבל אם אדם אינו עושה תנאי כפול כזה, ועל הצד שלא יקבל פרס אין הוא מתחרט על המעשים הטובים שעשה, אלא שמכל מקום הוא עובד כדי לזכות בפרס, אין זה בכלל "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" וזהו כשיטת הרמב"ם (הלכות אישות פ"ו הי"ז), הסובר שלשון "על מנת" משמעו תנאי כפול. אדרבא, אנו מתפללים בכל יום: "ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא". וכן בברכת המזון אנו מבקשים: "הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא". הרי שאנו רוצים לעצמנו "עולם הבא" ואף מתפללים על כך. האמת היא שגם מצד קיום רצון ה' אנו צריכים לרצות "עולם הבא". הרי ה' ברא אותנו כדי שנבוא לעוה"ב, זהו השלמת רצון ה' בבריאה, שנבוא לעוה"ב. ואם כן גם מצד אהבת ה', ולא רק מצד אהבת עצמנו, אנו צריכים לשאוף לזכות לעוה"ב. אבל גם בלי זה, גם מצד אהבת עצמנו מותר לנו לשאוף לעוה"ב לפי דברי התוספות. אין זו עבודת ה' על מנת לקבל פרס, שהיא עבודה במדרגה פחותה

אבל לא רק שאיפה לזכות לחיי עולם הבא מותר שתהיה לנו, אלא גם להנות מן המצוות כאן בעולם הזה מותר לנו. ה'אבני נזר' כותב (בהקדמתו ל"אגלי טל"), שיש סוברים "כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד תורה כל כך לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות, שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה". וכותב ה'אבני נזר' שזוהי טעות מוחלטת: "כי זה הוא עיקר מצות לימוד התורה, להיות שש ושמח ומתענג בלימודו! אמנם נכון שגם אדם שלא נהנה מהלימוד חייב ללמוד תורה, אבל המדרגה היותר טובה היא שאדם גם נהנה מהלימוד, נהנה למצוא תרוץ יפה על הרמב"ם או פשט יפה בסוגיה, ואינו לומד בעל כרחו רק מפני שכך ה' ציוה. אנו מבקשים הרי בכל יום: "והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו". הרי שאנו מתפללים שדברי התורה שנלמד יהיו ערבים עלינו. שנהנה מהתורה ומן הסברות שבתורה. את דברי ה'אגלי טל' הללו אפשר הרי לקיים בלימוד ה'אגלי טל' עצמו... תענוג ללמוד 'אגלי טל'! ... אני אומר תמיד, שכל מילה של תורה שיהודי לומד הרי הוא מקיים בזה מצנת עשה של תלמוד תורה. ואם לומד הלכות שבת, מקיים גם מצנת עשה של "זכור את יום השבת לקדשו". ואם לומד בשבת הלכות שבת עם 'אגלי טל', מקיים גם "עונג שבת"... ולא דווקא 'אגלי טל', גם כל ספר אחר, אם אדם לומד ונהנה מהסברה, נהנה

מכתב מאליהו ח"א עמ' 227), כלומר: לא לעשות מהטפל עיקר, להפוך את השבת מיום של קדושה ומנוחה ודבקות בה', ליום של מנוחת הגוף ותענוגים גרידא, אבל סוף סוף צריך להתענג גם מן הצ'ולנט בשבת, ומתוך כך זוכים ביתר קלות להתענג על ה', שזוהי תכליתה של השבת, "אם תשיב מְשַׁבֵּת רַגְלְךָ... וקראת לשבת ענג... אז תתענג על ה'" (ישעיהו נח, יג-יד).

השם (ברכות סא, ב) והוא אמר שכל ימיו צפה לענין כזה, לקיים "בכל נפשך - אפילו נוטל את נפשך", אבל יחד עם זה לא צריך לחפש את המסרקות לפני הזמן, צריך לחפש את ההפך, להנות בעבודת ה', להשתדל לקיים את התורה בעונג ולא בעל כרחו. אמנם מו"ר הרב דסלר זצ"ל אמר (בשם הגר"י מסלנט זצ"ל), שהגם שמצוה לאכול צ'ולנט בשבת, אבל יש להזהר שלא להכניס את השבת עצמה אל הצ'ולנט ולאכול אותה עמו... (עי')